

'Baerne'

Tijdschrift van de Historische Kring "Baerne"

19e jaargang nr. 4 - december 1995

Conimex®

De Oosterse keuken thuis.

Slamat Makan – Smakelijk Eten.

Historische Kring Baerne

Postbus 326
3740 AH Baarn
tel. (035) 5430377

Voorzitter

J.G. v.d. Kraats
Torellaan 34
3743 HH Baarn
tel. (035) 5421000

Algemeen Secretaris

F. Muts-Snel
van Goyenlaan 213
3764 XH Soest
tel. (035) 6012989

Penningmeester

I. Huls-Brandsma
Wittellaan 8
3743 CP Baarn
tel. (035) 5422974

Werkgroep Archeologie

J.W.A.A. van der Laan
Schoener 12
3742 HD Baarn
tel. (035) 5411656

Werkgroep Archiefonderzoek

H.M.M. van Vugt
Vollenhoveschans 19
1324 HS Almere
tel. (036) 5344421

Werkgroep Interviews en Reportages

J.M. v.d. Brink-v. Wijkvliet
Prof. Meijerslaan 10
3741 XH Baarn
tel. (035) 5420161

Werkgroep Oudheidkamer

R.J.E. Luikinga-Geijtenbeek
Klaproosstraat 15
3742 RA Baarn
tel. (035) 5415724

Werkgroep 'Baerne'

H. Bronkhorst
Eemweg 23
3741 LA Baarn
tel. (035) 5413587

Redactie Baerne

E.J. Heun-ten Holt
H. Bronkhorst
J. Kruidenier
L.J. Stomp
R. Uileman
T. Biemans
Sophialaan 13
3743 CT Baarn
tel. (035) 5422951

Ledenadministratie

N. Kuyt-Smit
v. Wassenaerlaan 16
3742 AH Baarn
tel. (035) 5418065

Bezoekadres en bezoektijden Oudheidkamer

Burgemeester Penstraat tussen nr.2 en 4. Open op maandagen van 10 tot 12 uur en van 20 tot 22 uur, maar niet op de eerste maandagavond van de maand en niet op maandagavond in de maanden juli en augustus.

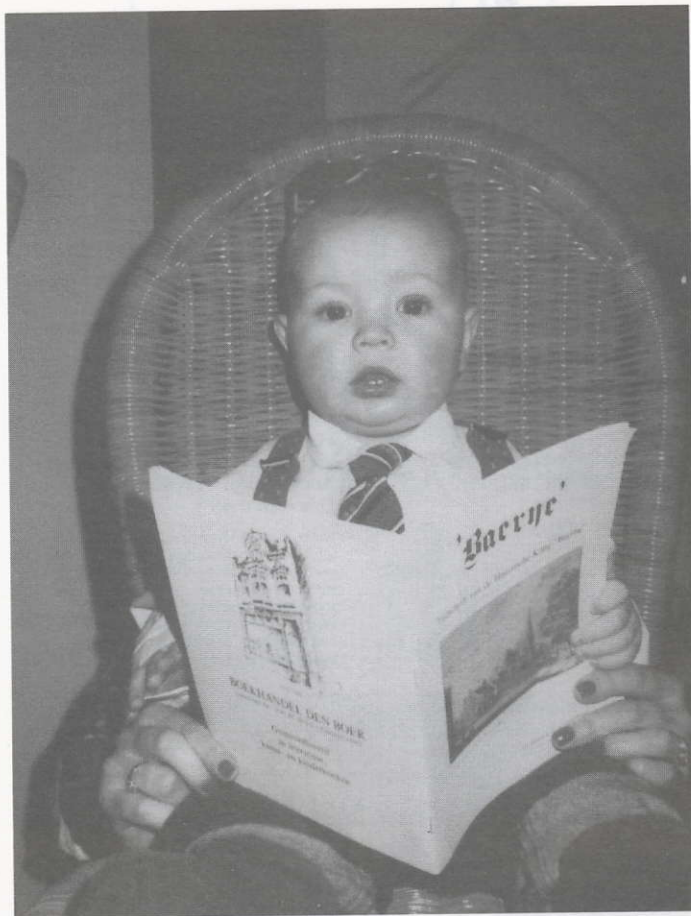
Lidmaatschapkosten

minimaal f 35,- per jaar per gezin
minimaal f 25,- per jaar
individueel
minimaal f 12,50 per jaar
jeugdlid (14 t/m 18 jaar)
Bankrek.nr.: 30.47.28.292
Postbankrek.nr.: 41.92.133
Losse verkoop "Baerne": f 5,50
verkrijgbaar bij N. Kuyt-Smit en
Boekhandel Den Boer,
Laanstraat 69

Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie. Het tijdschrift 'Baerne' komt mede tot stand door Drukkerij Bakker Baarn.

INHOUD

	Pag.
Foto van de éénjarige Ruben Gordijn	2
Cornelis Troost, meester van het Galante Tijdperk portret in ons gemeentehuis	3
Enkele gegevens over de geschiedenis van kasteel Groeneveld in oorlogstijd, in het bijzonder de jaren 1938-1945	9
Honderd jaar Aloysiuschool (2)	14
Een prijs van naarstigheid	19
Mededelingen	22

Dit is een foto van de éénjarige Ruben Gordijn uit Westgraftdijk.

Ruben is waarschijnlijk niet alleen de jongste, maar ook één van de trouwste lezers van ons blad.

Zodra 'Baerne' wordt bezorgd, kruipt Ruben naar de brievenbus en leest ons blad van A tot Z.

Hij "schrijft" ons: "Al gedurende een jaar geniet ik ten zeerste van de vele interessante, historische artikelen in uw blad en ik hoop dit mijn hele leven te blijven doen."

De redactie wenst Ruben een lang en gelukkig leven. Ze belooft hem haar best te blijven doen om nog veel boeiende Baarnse geschiedenis te verhalen.

Met zulke jeugdige en enthousiaste lezers, ziet de toekomst van ons blad en onze vereniging er immers rooskleurig uit.

Het Bestuur en de Redactie wensen de leden en relaties heel GEZELLIGE FEESTDAGEN en een VOORSPOEDIG 1996.

CORNELIS TROOST, MEESTER VAN HET GALANTE TIJDPERK PORTRET IN ONS GEMEENTEHUIS

In de hal van het Baarnse gemeentehuis aan de Laanstraatkant hangt, achter het marmeren beeld van het drinkende jongetje door Stracké, een schilderij van Cornelis Troost (1696 – 1750). Het doek is getiteld Onbekend meisje als Diana. Het werk is linksonder moeilijk leesbaar in rode verf gesigneerd en gedateerd Cornelis Troost F 1726. (F betekent fecit: hij heeft het gemaakt). De kunstenaar heeft dit werk dus geschilderd toen hij dertig jaar oud was.

Het doek werd in 1936 hersteld en schoongemaakt. Het is daarbij gedoubleerd en op een nieuw spieraam gebracht. In 1937 is het aan de gemeente Baarn gelegateerd door mevrouw Susanna van Orsoy Veeren – Laan, een dochter van Mr. J.C.G.C. Laan, die van 1858 tot 1867 burgemeester van Baarn was, en naar wie onze voornaamste winkelstraat is genoemd.

Het afgebeelde meisje zou, volgens een opschrift aan de achterzijde, voorstellen: "een der vrouwelijke voorouders uit de familie Laan". Het is mogelijk Susanna Roeters, die op 13 augustus 1722 in Amsterdam werd geboren. De Amsterdamse schilder Troost zou haar hier dan als vierjarig meisje hebben geportretteerd. De dochter, Sibilla, van deze Susanna Roeters trouwde met Mr. Hendrik Arnold Laan, die in 1809 in de Baarnse Pauluskerk begraven werd en die de grootvader was van Burgemeester Laan. Als we de stamboom van de familie Laan verder raadplegen, zien we dat het meisje van ons portret, aannemend dat het inderdaad Susanna Roeters is, de betovergrootmoeder was van de dame die het schilderij aan de gemeente Baarn heeft vermaakt, en die ook weer Susanna heette. Zo is het schilderij generaties lang in de familie Laan gebleven, vóór het, achtenvijftig jaar geleden, in ons raadhuis kwam.

Het meisje is op dit allegorisch portret afgebeeld als Diana, of Artemis, de godin van de jacht, die traditioneel wordt weergegeven met pijl en boog en een maansikkel in het haar, en begeleid door een jachthond. Die attributen zijn op dit schilderij terug te vinden. Naar het onderwerp is er verwantschap met het schilderij van Johannes Vermeer *De rust van Diana* in het Haagse Mauritshuis, dat van ongeveer 1655 is. Het afgebeelde kind draagt, boven een roomkleurig hemd met pofmouwen, een laag uitgesneden, aan de voorzijde dichtgeregen roze japon, met daarover een helderblauwe doek als een brede sjerp. Op haar blond ahangend krullend haar staat een rond baretvormig hoedje zonder rand, in de zelfde kleur roze als die van de japon. Op het hoedje is rechts een maansikkel aangebracht. Ze ziet de beschouwer van het schilderij niet echt aan; ze kijkt met een kinderlijk-onderzoekende blik voor zich uit. Zij houdt een boog in de linkerhand geklemd en ze draagt een pijlenkoker op de rug, die met een bandje over de linkerschouder en een gesp op de japon wordt

vastgehouden. Linksonder staat een jachthond met spitse snuit en met een rode halsband, die door het meisje met de rechterhand wordt vastgehouden. De hond kijkt trouwhartig naar haar op.

Het schilderij zit in een vergulde rand met versieringen in reliëf en het heeft een zware houten donkerbruine geprofileerde lijst. De afmetingen zijn 80 bij 60 cm.

Een portretschilder

Cornelis Troost was vooral een portretschilder. Er zijn van hem ruim 250 portretten bekend in verschillende technieken en dat is meer dan de helft van zijn hele geschilderde oeuvre. Een meesterwerk is zijn *Portret van een muzikieliefhebber uit de familie van der Mersch* van 1736 uit de collectie van het Rijksmuseum te Amsterdam. Het was onlangs te bewonderen op een tentoonstelling in het Rijksmuseum *Het Galante Tijdperk*.

Van de wereldberoemde Leidse geneesheer Hermanus Boerhave maakte Troost in 1735 een hele reeks portretten. Ook vervaardigde hij een zwartekunstprent van de vermaarde Italiaanse componist Pietro Antonio Locatelli, die evenals Troost op de Prinsengracht woonde.

Als portretschilder heeft Troost zestien zelfportretten gemaakt, waaronder de pastel *Zelfportret, staande bij de ezel in zijn atelier* van 1745. Hij was toen dus ongeveer negenenveertig jaar oud. Hij heeft zichzelf hier afgebeeld met schilderstok, palet en penselen, als een zelfverzekerde elegante goedgeklede heer met lange pruik. Hij is zich kennelijk bewust dat hij een vermaard kunstenaar is. Deze pasteltekening op papier is te zien in het Mauritshuis.

Eerst toneelspeler, dan schilder

Cornelis Troost is de beroemdste Hollandse schilder van de achttiende eeuw, het Galante Tijdperk, de Pruikeentijd of de Zilveren Eeuw, aansluitend op de Gouden Eeuw. Hij werd in 1696 in Amsterdam, als zoon van een goudsmid, geboren en hij werd op 10 oktober van dat jaar in de Zuiderkerk gedoopt. Hij heeft zijn hele leven in Amsterdam gewoond en gewerkt en hij is er gestorven en begraven. Hij woonde achtereenvolgens aan de Binnen-Amstel (nr. 268) en van 1747 tot zijn dood in 1750, aan de Prinsengracht. Hij ging zelden de stad uit, omdat hij niet van reizen hield.

Troost schilderde talrijke Amsterdamse stadsgezichten, waaronder het prachtige schilderij van een besloten erf van een grachtenhuis op een mooie zomerse dag, getiteld *Een Amsterdamse stadstuin* uit ongeveer 1743, dat in het Rijksmuseum is.

Van ongeveer 1718 tot 1724 was de jonge Troost toneelspeler bij de Amsterdamse schouwburg, evenals zijn Amsterdamse echtgenote, Susanna Maria van der Duyn.

194 C. TROOST

1697-1750

Cornelis Troost (1696 - 1750), Zelfportret, staande bij de ezel in zijn atelier, 1745, Mauritshuis, Den Haag

Cornelis Troost (1696 - 1750), Onbekend meisje als Diana, 1726, Gemeentehuis, Baarn

Maar vanaf 1724 wijdde hij zich geheel aan de beeldende kunst, als schilder, aquarellist, etser, graveur, pentekenaar en pasteltekenaar. Aanvankelijk richtte hij zich op het portret. Hij werkte in opdracht van particulieren of van officiële instanties, die groepsportretten, of corporatiestukken vroegen. Zo maakte hij enige kolossale regentenstukken, als het bijna vierkante *Acht regenten van het Aalmoezeniersweeshuis* (4,14 x 4.17 m.), dat in 1727 ontstond en dat nu in het Rijksmuseum is. Het is interessant zo'n achttiende eeuws deftig en elegant regentenstuk - tien mannen met pruiken aan een tafel - te vergelijken met de statische zeventiende eeuwse regentenstukken van Frans Hals, of bijvoorbeeld met de *Staalmeesters* van Rembrandt.

Vergelijking met Jan Steen

Voor een schilder die nog in de zeventiende eeuw geboren werd en die was opgeleid door de destijds vermaarde portretschilder en leermeester Arnold Boonen (1669 – 1729), is het niet vreemd dat hij op de traditie van de Gouden Eeuw voortbouwde, met onderwerpen als kraamkamers, doktersvisites, herbergscènes, hengelaars bij een vliet of oudhollandse feesten als St. Nicolaas of Driekoningen. Hij sluit dan aan op genreschilderijen van Jan Steen, Adriaen van Ostade, Adriaen Brouwer, Gerard ter Borch en anderen. De voorstelling door Troost van *Het Sint Nicolaasfeest* vertoont een heel sterke overeenkomst met het gelijknamige schilderij van Jan Steen uit het Rijksmuseum.

Troost, die van toneelspeler schilder was geworden, vond later in zijn loopbaan veel inspiratie in het toneel en vooral in het blijspel. Het Amsterdamse toneelleven, dat zich concentreerde in de schouwburg aan de Keizersgracht (384), had zijn voortdurende belangstelling. Hij schiep een lange reeks toneelscènes, in de vorm van schilderijen, pastels, gouaches en tekeningen; ontleend aan meer dan veertig verschillende toneelstukken.

Als schilder en tekenaar van levendige taferelen, schilderijen of prenten met een moraliserend verhaal, geeft Troost blijk van veel fantasie en gevoel voor humor. Zijn oeuvre toont een grote variëteit. Zijn vakmanschap is dat van een fijnschilder. In sommige theaterschilderijen en portretten gebruikt hij een wonderlijk kaarslicht-effect, een frappante toepassing van het clair-obscur.

Cornelis Troost werd in 1749 ziek, en zijn laatste schilderij is uit dat jaar. Hij stierf, 53 jaar oud, op 7 maart 1750 en hij werd vijf dagen later in de Amsterdamse Nieuwe Kerk begraven.

Het Rijksmuseum, dat van Troost maar liefst 26 schilderijen bezit, alsmede een serie pastels en een groot aantal tekeningen, zal het werk van deze Amsterdamse meester royaal kunnen presenteren, als eind april 1996 de verbouwing voltooid is van de

Zuidvleugel, die weer plaats zal bieden aan de kunst van de achttiende en de negentiende eeuw.

Intussen kunnen we in het Baarnse gemeentehuis een van zijn beste portretten bewonderen.

H. Bronkhorst

Bronnen

- J.W. Niemeijer, Cornelis Troost, 1696 – 1750, Assen, 1973. ISBN 90 - 232 - 1064- 6
- Edwin Buijsen, J.W. Niemeijer en Marjolein de Boer, Cornelis Troost en het theater. Tonelen van de 18e eeuw. Waanders, Zwolle, 1993. ISBN 90 -6630 - 295 - X
- Wiepke Loos, Guido Jansen en Wouter Kloek, Het galante tijdperk .Schilderijen uit de collectie van het Rijksmuseum. 1700 - 1800. Waanders, Zwolle, 1995. ISBN 90 - 9717 - 8
- Pieter A. Scheen, Lexicon Nederlandse Beeldende Kunstenaars, 1750 - 1950. 's Gravenhage, 1969

Gemeente-archief, Baarn

Onze plaatsgenoot, de oud-journalist J. van den Berg, werd een aantal jaren geleden door kasteelbeheerder Paans verzocht om de geschiedenis van Groeneveld in oorlogstijd op schrift te stellen. Over deze periode was namelijk maar weinig bekend. Door middel van interviews (oral history) wist hij het een en ander te achterhalen. Hieronder daarom een weergave.

ENKELE GEGEVENS OVER DE GESCHIEDENIS VAN KASTEEL GROENEVELD IN OORLOGSTIJD, IN HET BIJZONDER DE JAREN 1938-1945.

Al in 1938, twee jaar voor de Duitse bezetting in Nederland, kreeg kasteel Groeneveld een militaire bestemming. Het kasteel was allang door de laatste eigenaars, de Taets van Amerongen, verlaten en er had nog een tijd lang een bejaarde huishoudster in gewoond. Maar inmiddels was het in handen van Staatsbosbeheer overgegaan, al wordt als officiële datum daarvoor het jaar 1940 aangehouden.

Het kasteel verkeerde in deplorabele omstandigheden. De tuinen en nabij gelegen bossen toonden natuurlijk nog wel een schitterend aanzien, maar de Baarnars zelf hadden nauwelijks belangstelling voor dat "rare" kasteel. Volgens de Historische Kring Baerne werd het kasteel in de mobilisatietijd 1938/39 voor militaire doeleinden gevorderd, maar voornamelijk gebruikt als opslagplaats voor goederen en misschien voor voertuigen. Er werden geen militairen in gelegerd en ook dat duidt al op de staat waarin het verkeerde. Volgens verschillende Baarnars, onder meer Gerrit Evers, die in de buurt een veehouderij bezat, stond het kasteel op instorten. Door anderen wordt dat weer tegengesproken, omdat de muren ijzersterk overeind stonden. Maar het interieur was in ieder geval schromelijk verwaarloosd. Simon Zwiep, bekend Baarns chroniqueur en als zodanig ook verbonden aan de Baarnsche Courant, vertelde mij dat hij in 1938 eens in het kasteel was gaan kijken, ook al omdat het hem opviel dat de gemeente Baarn en haar inwoners er geen enkele belangstelling voor aan de dag legden. "Het was daarbinnen net een spookkasteel", was zijn reactie. "Het moet in die jaren geen pretje zijn geweest er te wonen."

De Duitsers dachten er, toen zij Nederland eenmaal waren binnengetrokken, al net zo over als de Nederlandse militaire overheid. Even schijnt men nog met de gedachte gespeeld te hebben, dat Groeneveld misschien een mooie plek zou zijn voor de Rijkscommissaris, dr. Seys-Inquart, maar die gedachte heeft men al snel laten varen. Groeneveld werd een onderkomen voor de Feuerschutz (of de Feuerabwehr), een brandweerafdeling, die rechtstreeks onder Duitse leiding viel.

Later werd een deel daarvan ook ondergebracht in het nabij gelegen Buitenzorg, om precies te zijn op 14 februari 1941, aan de Amsterdamsestraatweg. De brandweerafdeling werd voornamelijk bemand door "foute" Nederlanders, die hun taak verrichtten onder leiding van een handjevol Duitse officieren. In het kasteel werd inmiddels de militaire traditie van opslagplaats voortgezet, zij het nu ook als onderdak voor munitie, sigaretten en drank. Een gevaarlijke combinatie overigens, maar dat zal later blijken. De Duitsers vorderden intussen voortdurend panden voor inkwartieringsdoeleinden.

In de Amaliaaan, de Van Heemskerklaan, op een gegeven moment waren praktisch alle panden in de Torenlaan in handen van de Duitsers. Ook de Pekingtuin werd in beslag genomen en noem maar op. In totaal schijnen zij zich gedurende korte of langere tijd in wel 200 panden in Baarn opgehouden te hebben. Daarbij hadden zij de eigenaardige gewoonte zulke panden weer prijs te geven en - als de oorspronkelijke eigenaars er weer ingetrokken waren - ze opnieuw te vorderen. Veel Baarnaars zagen dit als een vorm van pesterij, maar een bewoner van de Prins Hendriklaan, wiens huis eveneens gevorderd werd vertelde mij, dat het ook een list van de Duitsers was. Veel huizen die ze na vordering weer verlieten, werden door de ondergrondse betrokken of als onderduikadres gebruikt omdat die huizen nu "safe" leken, maar dat was niet zo, want de Duitsers trokken er na verloop van tijd weer in.

Terug naar Groeneveld. Simon Zwiep zegt, dat hij bij zijn geschiedschrijving over Baarn tijdens de bezetting erg gehinderd is door het feit dat praktisch al het archiefmateriaal verloren is gegaan. Daarom moet je voor een reconstructie van het gebeurde veelal afgaan op het herinneringsvermogen van de nog in leven zijnde Baarnaars, die de oorlogstijd aan den lijve hebben ondervonden. Toch bestaat er nog een 'Kroniek van Baarn in de oorlogsjaren 1940-1945' (uitgeverij Bakker, Laanstraat), die althans de petite histoire aardig nauwkeurig weergeeft. Helaas heeft maar weinig betrekking op Groeneveld, maar toch wat voorbeelden.

Op 4 januari 1941 worden, tijdens een bezoek van Duitse officieren aan kasteel Groeneveld, door aldaar schaatsenrijdende kinderen vaderlandse liederen gezongen. En in de nacht van 26 op 27 maart 1942 worden er uit het kasteel, dat ook dan al dienst doet als opslagplaats van de Duitse Wehrmacht, 40.000 sigaretten gestolen.

Er wordt onnoemelijk veel gestolen, bomen worden omgehakt om als brandstof te dienen, maar ook de dieren moeten het ontgelden. In augustus 1942 wordt de diefstal gemeld van twee koeien bij veehouder Evers op Groeneveld 10 en op 4 juli 1943 worden twee varkens gestolen bij W.Niessing op Groeneveld 1.

Maar, zoals gezegd, we moeten het voornamelijk hebben van enkele persoon-

lijke getuigenissen. Voorwerker Jannis Ekkenbus werkte van 1938 tot 1948 bij Staatsbosbeheer. Hij werd op het kasteel ook wel de boswachter genoemd en hij hield zich voornamelijk bezig met de zorg voor de Orangerie. Hij woonde met vrouw en kinderen in het pand rechtsvoor naast het kasteel. Ekkenbus is nu 81 jaar en woont in Het Heem in Breskens, maar hij weet zich die oorlogstijd nog goed te herinneren. De meest huiveringwekkende ervaringen voor hem en zijn gezin zijn de dagen rondom Dolle Dinsdag in september 1944 geweest, toen de Duitsers en NSB'ers uit angst voor de naderende geallieerden hals over kop de vlucht namen.

Ook uit Groeneveld. Ekkenbus is toen zelf aan het vorderen geslagen en hij eigende zich een Duitse brandweerwagen (VW0) compleet met slangen toe. Maar toen de geallieerden wegbleven, keerden de Duitsers na drie dagen in Groeneveld terug, en toen moest Ekkenbus met zijn gestolen auto hals over kop het bos in. Zijn dochter, Jannie Altena, nu nog woonachtig in Baarn, vertelde me over die angstige uren.

"Mijn moeder en de kinderen werden opgesteld voor het kasteel en een stelletje moffen met de wapens in de aanslag stonden voor ons. Ze waren straalbezoepen, want het kasteel zat nog steeds barstensvol drank. Ze zeiden dat ik het bos in moest om mijn vader op te zoeken, anders zouden zij ons allemaal "umbringen". Ik heb toen een halve nacht gezocht, maar ik kon hem nergens vinden. Toen ik weer terugkwam, waren al die Duitsers al weer weg om ergens hun roes uit te slapen. Er is ons later niets meer gebeurd. Mijn vader moest die wagen natuurlijk teruggeven, dat heeft hij gedaan. Het waren toch erg spannende dagen.

Persoonlijk kan ik mij herinneren, dat een Duitser zich midden op het kasteelplein met een handgranaat om het leven heeft gebracht."

Een ander die over Groeneveld in oorlogstijd weet mee te praten is Henk Huygen. Hij woonde van midden 1944 tot aan het einde van de oorlog in het kasteel, in het woongedeelte links boven de ingang op de eerste verdieping. Hij woonde er met vrouw en kind. Hij had - in het hol van de leeuw - ook een joods onderduikertje in huis. Dat meisje kreeg zo nu en dan ook nog bezoek van haar moeder, die elders ondergedoken zat. Als er onraad was, doken ze een kast in die speciaal voor dat doel was ingericht. Huygens werkte er als een soort bosarbeider,

"Om de oorlog door te komen", hij hield er een varkentje en wat kippen.

"Op een dag werden er twee kippen van me gestolen. Ik wist wie het gedaan had, een Duitse soldaat. Ik ging naar de commandant, die in een andere villa zat en die riep de soldaat bij zich. Hij moest me de kippen vergoeden. Ik kreeg toen keurig 2 x 45 gulden uitbetaald. Ordnung muss sein. In de hongerwinter, toen

het bar koud was, kreeg ik opdracht van de Duitsers om de twee palen, die voor het koetshuis en de Orangerie stonden, om te trekken. Het waren houten palen en ze wilden ze als brandstof hebben. Ik heb dat toen maar gedaan."

Er woonden meer Baarnaars op Groeneveld. Jan Enzerink woonde er met zijn broer en zijn zwager. Later kwam daar ook nog een tijdje een onderduiker, Johan ten Have uit Schouwen-Duiveland, bij. Enzerink werkte met zijn broer en zijn zwager aan het spoor bij de waterleiding, in een huisje, dat nu nog vanaf de Emmabrug aan de Amsterdamsestraatweg te zien is. Zelf zegt hij: "Aan de ene kant vond ik het prachtig, dat werken met die ouderwetse pompen, net stoommachines, we moesten al dat koper poetsen en die watermachines op gang houden, dat was mooi werk. Maar we deden meer. We noteerden alle nummers en de tijden van de treinen die voorbij kwamen. En ook wat voor soort treinen het waren. Of er goederen of personen in vervoerd werden. Die gegevens speelden we door naar de ondergrondse en binnen enkele dagen lagen er dan bielzen op de rails of er werden bombardementen uitgevoerd door de geallieerden. In de verwarring wisten dan veel mensen die naar Duitsland werden vervoerd te ontkomen. Zij verdwenen in de bossen, maar er zijn er ook wel doodgeschoten. Ik heb van januari 1945 tot het eind van de oorlog op Groeneveld gezeten. We hadden een paar kamers naast Huygens, ook links op de eerste verdieping, maar je kon eigenlijk overal in het kasteel gaan wonen. Er werd haast niet meer opgelet. Op de zolder hebben mijn broer en ik met anderen wel wielervedstrijden gehouden.

Op 20 april 1945 was er een van die Duitsers jarig en dat werd gevierd, toen hebben we twaalf geweren weggehaald. Die konden we best gebruiken. 's Avonds kwamen we allemaal bij elkaar om het gebeurde en de nieuwe plannen te bespreken. We waren dan wel met zijn zessen. We hadden ook een soort schuilkast en een heel klein fel keeshondje. Als die begon te blaffen dook iedereen de kast in. Daar lagen strozakken, zodat ze er de hele nacht in konden doorbrengen."

Ten slotte zeggen én politiemann Gerrit Smit én geschiedschrijver Simon Zwiep, dat er in Baarn in oorlogstijd eigenlijk, in vergelijking met zoveel andere verschrikkingen, weinig is gebeurd. Toch kon het verzet soms hard toeslaan. Op 18 augustus 1943 werd er bij de gevaarlijk foute agent A.C.H.Wolf thuis aangebeld. Hij deed zelf open. Hij werd door onbekenden in zijn trapportaal doodgeschoten.

Aan Duitse kant deed men daar niet voor onder. Tien dagen voor de bevrijding, op 25 april 1945, werd Ernst van Kempen doodgeschoten. Vluchtende Duitsers hadden de wijnkelder van zijn vader leeggestolen en hij was er op een step achteraan gegaan. Hij was actief in het verzet, maar, zeggen vrienden van hem nu,

zoveel jaren na de oorlog, misschien toch wat overmoedig geworden. Voor die futiliteit werd hij opgepakt en overgebracht naar de Lt.Gen. van Heutszlaan. Daar is hij, op nog geen honderd meter van het vroegere stationsgebouw dat nu de Generaal heet, zonder pardon gefusilleerd. Op deze plaats staat een eenvoudig houten kruis met de tekst: "Hier viel op 25 april 1945 voor koningin en Vaderland Ernst van Kempen, oud 22 jaar."

De plaats wordt door een paar dode takken uit het bos gemarkeerd.

De oorlog is dus aan Baarn en Groeneveld niet helemaal onopgemerkt voorbijgegaan.

J.van den Berg

VERVOLG: HONDERD JAAR ALOYSIUSSCHOOL

Het Rijk betaalt

Als in 1920 de onderwijspacificatie uiteindelijk in de wet is vastgelegd, zal dat een rage in schoolgebouwen doen ontstaan. Zowel voor de gemeenten als voor de schoolbesturen is het nu een gulden tijd om aan het bouwen te slaan. Het Rijk betaalt. Een onderwijsinspecteur verzucht: "Een aantal besturen wenst schoolgebouwen als paleizen : ruime portalen, weidse gangen en trappehuizen, lokalen voor alles en ...niets, want men heeft er niet altijd een bestemming voor." In Baarn maken zowel katholieken als protestanten gebruik van de nieuwe regeling. In 1921 bouwen de katholieken naast de Aloysiusschool de St.Bonifaciusschool. In 1922 verrijst aan de Dalweg de "School met de bijbel". De Bonifaciusschool, voor 174.180 gulden gebouwd door de firma J.B. Hof te Meppel, naar een ontwerp van de architecten Richter en Bronkhorst, wordt op 1 september 1921 geopend. Niet door pastoor Kok. Die heeft in maart van dat jaar om gezondheidsredenen zijn herdersambt moeten neerleggen. Op 20 april 1922 overlijdt hij te Arnhem, op 80-jarige leeftijd. Waarschijnlijk was de nieuwe school een nagel aan zijn doodkist. Zijn opvolger, pastoor Van Oppenraay, verzorgde de opening.

Het gebouw bevat liefst 11 klaslokalen met daarbij nog een apart handenarbeidlokaal, een natuurkundelokaal en een gymzaal. Alles elektrisch verlicht, centraal verwarmd en met stromend water. De heer J.B. Koëter wordt hoofd van de nieuwe school. Op 31 december 1921 telt ze 13 ulo-leerlingen en 93 leerlingen voor de lagere school.

Nu zijn er dus twee R.K.lagere scholen. Naast elkaar. Met een schutting ertussen. Poortje op slot.

Na verloop van tijd ontstaan er vreemde situaties. De Aloysiusschool van meester Schouten krijgt de bijnaam "klompenschool". Op de school van "meneer" Koëter worden geen klompen gedragen. In de kerk, tijdens de schoolmis, zitten de kinderen streng gescheiden.

Het schooljaar op de Aloysiusschool begint op 1 april, dat op de Bonifaciusschool op 1 september. Zo kan het gebeuren dat er kinderen, na de 4e klas, van de Aloysiusschool af gaan, om op de Bonifaciusschool in de 4e klas verder te gaan. Zij hebben dan later een betere aansluiting op het U.L.O.

Al direkt na de in gebruikneming van de nieuwe school daalt het aantal leerlingen op de Aloysiusschool drastisch. Op 15 januari 1921 telt de school 178 leerlingen. Op 31 december van dat jaar zijn dat er nog 131.

Groepsfoto uit 1922 met juffrouw Strooband en meester Schouten

Zware concurrentie

Als meester Schouten in 1939 zijn 40-jarig jubileum viert, staat er in de Baarnsche Courant: "Zware concurrentie heeft hij te doorstaan gehad toen naast zijn school een andere verrees in de onmiddellijke nabijheid; maar ondanks dat heeft het onderwijs aan de Aloysiusschool zich steeds mogen verheugen in de belangstelling van een kern van Baarnsche Katholieken, die ook nu nog hun kinderen daar ter school zenden.

Maar veel zijn het er niet meer, gezien onderstaand vergelijkend staatje van 16 september 1940.

	St.Aloysiusschool l.o.	St. Bonifaciusschool l.o.
schoolgaande kinderen.....	90	238
schoolverlaters.....	8	47
naar vervolgschool voor l.o....	-	13
naar vervolgschool voor u.l.o..	-	29
naar H.B.S. of Gymn.....	-	4
naar school voor ambachts- of nijverheidsonderwijs.....	1	1
geen verder schoolbezoek.....	7	-

Aantal onderw.	meester Schouten hfd. meester Timmers juffrouw Haazevoet meneer Th.Schouten (kwekeling met akte)	meneer Koëter hfd. meneer Coesel meneer Geerdes meneer N.Schouten juffrouw Van Leeuwen juffrouw Vraets meneer Rokebrand (kwekeling met akte)
----------------	--	---

Op 31 september 1941 gaat meester Schouten met pensioen. Hij wordt opgevolgd door de heer F.H.A.Wissink uit Steenderen onder Zutphen. Met vrouw en 5 kinderen neemt hij zijn intrek in het huis vóór de school. Meester Schouten gaat wonen op Kerkstraat 24.

Gedurende zijn eerste jaar in Baarn kan het onderwijs nog ongestoord doorgang vinden, maar al in 1942 worden beide scholen tijdelijk door de bezetter gevorderd en vanaf eind '43 worden zowel Aloysius- als Bonifaciusschool permanent bezet. De schutting tussen de scholen wordt afgebroken.

Eén R.K.Lagere School

Na de oorlog gaan beide lagere scholen geruisloos samen. Zowel meneer Wissink alsook kapelaan Bax, die in 1942 naar Baarn was gekomen, zagen al geruime tijd het absurde van de situatie in. Zij beiden ijverden voor verandering. Nu was de tijd er rijp voor.

Vanaf 1 september 1945 is er in Baarn één R.K.lagere school: De Aloysiusschool. De school maakt van beide gebouwen gebruik. De Bonifacius-ulo blijft op de bovenverdieping van haar "eigen" gebouw. Erg ingewikkeld allemaal, en geen ideale situatie.

Dan ontstaat in 1948 het plan om de oude Aloysiusschool te gaan verbouwen, teneinde daar de Bonifacius-ulo in onder te brengen. Verbouwing is hard nodig. Volgens de schoolarts is vooral de hygiënische toestand onhoudbaar. Het plan van de Bussumse architect Van Putten wordt een jaar later bij de gemeente ingediend en goedgekeurd. Kosten f.30.000,-.

Op 1 augustus 1950 kan de verbouwing beginnen. Vooral de benedenverdieping wordt aangepakt. De oude uitgebouwde stinkende toiletten worden weggebroken en volgens de nieuwste eisen helder en proper inpandig aangebracht. De lokalen krijgen grote lage ramen. De ingang aan de Kerkstraatzijde komt te vervallen. Daarvoor in de plaats komt een fraaie ingangspartij aan de zijde van de grote speelplaats. Op 5 februari 1951 is het werk gereed. Maar de ulo-school verhuist niet. De leerlingenaantallen van beide scholen zijn van dien aard, dat de bestaande situatie gehandhaafd blijft.

De heer Wissink profiteert er niet lang van. Hij verlangt terug naar zijn geboortestreek en solliciteert naar een betrekking in Arnhem. Per 1 september 1951 wordt de heer J.W.Ch.van Gisbergen hoofd van de school.

Op 15 september 1953 breekt er brand uit in de pas verbouwde school.

Waarschijnlijk is een wat nonchalant "uitgemaakte" peuk in een der bovenlokalen, waar het zangkoor repeteert, de oorzaak. De bovenverdieping brandt helemaal uit en er is veel waterschade.

Een nieuwe verbouwing staat voor de deur.

Schoolgebouw vernieuwd

Op 21 juni 1955, de feestdag van de H.Aloysius, wordt de totaal vernieuwde vergrote school door pastoor Kaarsgaren ingewijd. Bij de officiële opening spreekt de heer Bierling, inspecteur van het onderwijs, er zijn vreugde over uit, dat hier weer een permanent schoolgebouw is verrezen, in tegenstelling tot de vele

semi-permanente gebouwen die sinds de bevrijding van ons land zijn geplaatst. De heer A.J.M. van Breukelen, die in 1950 de heer Koëter als hoofd van de Bonifacius-ulo is opgevolgd, roemde vooral de "onblusbare energie" van de heer van Gisbergen. Tijdens de rondgang door de school bleek duidelijk dat inspecteur Bierling en de heer van Breukelen niets te veel hadden gezegd toen zij de esthetische sfeer, de luchtige, lichte lokalen en de moderne inrichting van de school met dichterlijke bewoordingen hadden geprezen. Vooral de lokalen op de bovenverdieping, die geheel nieuw meubilair hadden - praktische schooltafels met losse stoelen, mooie, moderne, in lichte tinten uitgevoerde landschapsschilderingen aan de wand enz.- maakten op alle bezoekers een voortreffelijke indruk.

Een voortreffelijke indruk maakt het gebouw ook op de heer Lelieveld. Hij is de opvolger van de in januari 1961 zo plotseling overleden heer van Breukelen. Aan meneer van Gisbergen stelt hij voor, de bovenverdieping van de "Bonifacius-schouw" te ruilen tegen het mooie, pas vernieuwde Aloysiusgebouw. Het schoolbestuur is het er mee eens en in de paasvakantie van 1961 vindt de ruil plaats. Beide scholen krijgen zo hun eigen gebouw: de Bonifacius-ulo (vanaf 1968 Kennedy-mavo) op Kerkstraat 28 en de Aloysius lagere school op Kerkstraat 32.

Aan de verwarring is een einde gekomen.

Ph.E.Schouten.

EEN PRIJS VAN NAARSTIGHEID

Onlangs kreeg ik van een Baarnse verzamelaar van kinderliteratuur een boekje ter inzage met als titel: Nuttig En Leerzaam Onderhoud In Fraaije Verhalen Voor De Lieve Jeugd. Het werd in 1827 uitgegeven bij Ten Brink en De Vries in Amsterdam en geschreven door J.H.Campe.

Het boekje, een "tweede vermeerderde en verbeterde druk met platen", bevat een reeks stichtelijke verhalen voor de toenmalige "lieve jeugd".

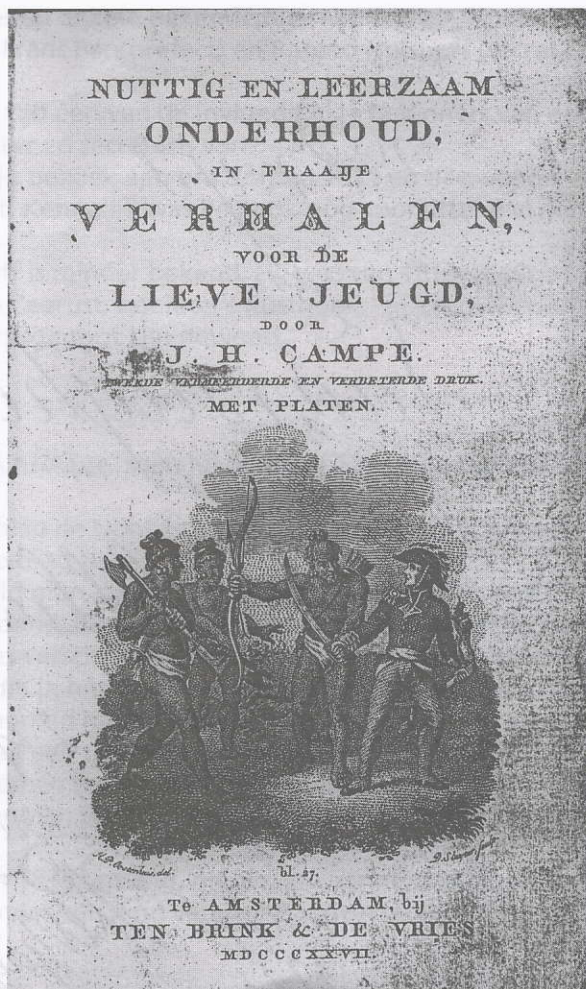
Op de titelpagina zien we een voorbeeld van zo'n door H.P.Oosterhuis getekende prent.

Een Nederlandse soldaat trekt zijn sabel bij de nadering van een aantal angstaanjagende, met pijl en boog gewapende "wilden".

Hoewel ik het bijbehorende verhaal niet heb gelezen, zou de moraal kunnen zijn: Vertrouw uw medemens, het uiterlijk zegt niet alles!

Dit ogenschijnlijk Nederlandse boekje is in werkelijkheid een bewerking van een kinderboek van de Duitse kinderboekenschrijver en pedagoog Joachim Heinrich Campe (1746-1818).

Campe maakte o.a. een moraliserende bewerking van Defoes Robinson Crusoe: Robinson der Jüngere. Hij was een aanhanger van Rousseau en Pestalozzi en de

Prijs

van

Naarstigheid

voor

A. Klobbie

van de 3^e klasse 2de afd

Schoolcommissie

Baarn 21 Sept 1833

B. Klobbie
secret.

opvolger van de pedagoog Basedow als directeur van het Philantropinum - een soort model-school - te Dessau. Later werd hij inspecteur van het onderwijs in Brunswijk.

Naarstigheid

Wat maakt dit boekje nu zo bijzonder?

Er verschenen in die tijd immers talrijke moraliserende werkjes voor de jeugd. Het bijzondere ontdekken we op de eerste pagina. Daar lezen we de fraai gecalligrafeerde tekst: "Prijs van Naarstigheid voor A. Klobbie van de derde klasse, tweede afdeling. Baarn 21 september 1833".

De Baarnse leerling A. Klobbie heeft dit boekje in 1833 dus als prijs ontvangen voor zijn "Naarstigheid" (=ijver).

Namens de schoolcommissie tekenen enkele bekende Baarnaars. We zien de handtekeningen van Frans Pen(prefect) en Barend Hulshoff (secretaris).

Frans Pen (1777-1841) was in zijn tijd één van de invloedrijkste bewoners van ons dorp. Hij was notaris, burgemeester en secretaris van Baarn.

Hij verwelkomde Napoleon bij zijn bezoek aan ons dorp in 1811 en bewoonde "Hoogerlust" aan de Hoofdstraat. Kennelijk was Pen ook nog voorzitter van deze schoolcommissie.

Over de secretaris Barend Hulshoff is minder bekend. Hij was van 1813-1849 eigenaar en bewoner van de villa Zeerust, het latere Rusthoek.

Ook hij moet een belangrijke dorpsgenoot zijn geweest.

School

Op welke school zat de leerling A.Klobbie, toen hij of zij op 21 september 1833 deze prijs ontving?

Het moet de Gemeente-dagschool in de Hoofdstraat zijn geweest, waar J.A. van Dapperen van 1829 tot 1859 de leiding had.

Van Dapperen was een ontwikkeld man, die enkele vreemde talen sprak en goed op de hoogte was van de toenmalige pedagogische ideeën.

Waarschijnlijk koos hij zelf het pas verschenen boek van J.H.Campe als prijs voor zijn ijverige leerling. Een keuze, die in het geïsoleerde Baarn in het begin van de negentiende eeuw bijzonder genoemd mag worden.

De school van Van Dapperen kreeg een uitstekende naam.

Zijn leerlingen kwamen van heinde en ver. In 1836 begon Van Dapperen, die kennelijk ook nog een goed zakenman was, voor eigen rekening een Franse school met kostschoolleerlingen.

Omdat leerling Klobbie de prijs in 1833 ontving, mogen we aannemen, dat hij of zij geen kostschoolleerling was, maar een kind van een Baarnse familie.

J.Kruidenier.

Geraadpleegd:

T.Pluim, Uit de geschiedenis van Baarn.

MEDEDELINGEN

Programma 1996

Dinsdag 30 januari	Dia's "oud en Nieuw Baarn" met 2 schermen door de heren C.v.d.Steeg en T.G.H.Reitsma.
Dinsdag 13 februari	's Middags herhaling 30 januari.
Donderdag 22 februari	2e herhaling van 30 januari.
Donderdag 14 maart	Algemene ledenvergadering.
Dinsdag 23 april	Dialezing "Eemlandse boerenerven" door Drs. T.W.B. Blekkenhorst uit Utrecht.

Alle lezingen vinden plaats in Cultureel Centrum "De Speeldoos",
Rembrandtlaan 35 te Baarn.

Aanvang 20.00 uur. Behalve dinsdag 13 februari, aanvang 14.30 uur.

Contributie 1996

Ook voor 1996 bedraagt de contributie voor de Historische Kring 'Baerne' f35,- per jaar voor een gezin en/of samenwonenden en f25,- voor een alleenstaande. Let wel, dit zijn minimumbedragen, meer betalen mag ook, minder niet, tenzij...u vóór 1 februari 1996 betaalt. In dat geval mag u f2,50 op de rekening in mindering brengen.

Nieuwe aanwinsten oudheidkamer

Emaïlle melkkannetje en trechttertje
Voorraadbus Brinta
Winkel ladenkast voor naaigarens
Boekje Revolutie in Utrecht
Boekje Prins Bernhard politieke biografie
3 Gedenkbordjes Koning Willem I-II-III
6 foto's Huize Java (onlangs afgebroken)
Een foto Rode Dorp
Aquarel Baarnsteijn
Gedenktegels Prinses Margriet
Handleiding lokale en regionale geschiedenis
Tijdschrift geslacht-en wapenkunde
Flesje drogisterij Schmidt

Paspoort militair W.v. Kouterik
Loden modelletje Paleis Soestdijk
Vaas van RIMAC
Wafelijzer
Klantenboekje van Fa.Boom, Berkenweg (voorheen verlengde Dalweg)
Loterijspel
Halmaspel
Sigarenkoker Baarnse Bond voor Lichamelijke Opvoeding (aangeboden aan de oudste deelnemer aan de loop door Baarn 1929)
Militaire koppelriem
Boekje 100-jaar Aloysiuschool
Foto's Wintertuin
Twee boekjes Baarnse foto's
Foto versierde trein
Foto's van de schitterende glas in loodramen in "De Harskamp" aan de Ringlaan Gevelsteen Huize Java
2 Gevelstenen van Hoogwolde (onlangs afgebroken)

De werkgroep "Oudheidkamer" is voornemens, na enkele jaren onderbreking, weer "**Open Huis**" te houden en wel op:

Vrijdag 22 maart 1996 van 14.00 uur tot 21.00 uur en zaterdag 23 maart 1996 van 's morgens 11.00 uur tot 's middags 15.00 uur.

Het thema zal zijn: Foto's van Baarn rond 1885.

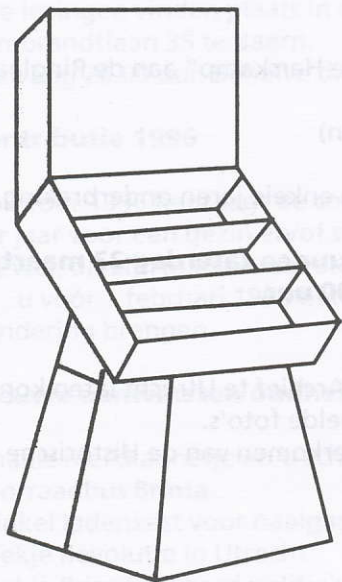
Deze foto's heeft de Historische Kring bij het Rijks Archief te Utrecht laten kopiëren en vergroten uit een oud fotoalbum met vergeelde foto's.

Het resultaat is tijdens het "Open Huis" in het onderkomen van de Historische Kring te bezichtigen.

DEADLINE kopij maartnummer 8 februari 1996

VLASTUIN BV Displays en verpakkingen

- De Groene Displaylijn -

- Monomateriaal, dus milieuvriendelijk kwaliteiten en 100% recyclebaar!
- Display-uitvoeringen zonder veel kartongebruik; hierdoor: - minimale opslagruimte - minder codenummers
- Ideaal voor loonpakkers door eenvoudige handling.
- Na de actie snel plano tot een minimaal pakket!
- De STABERNACK gepatenteerde "one second-display" met aangelijmde voet kan in vele varianten worden uitgevoerd.

Showroom : Guldenhoflaan 23 - Baarn
Telefoon : (035) 541 27 61
Corr. adres : Postbus 124 - 3740 AC Baarn
Fax : (035) 541 74 91

Gustav Stabernack GmbH

Verpackung • Display • Druck • Beratung

A ADVIESGROEP G BAARN B

*Fiscaal jurist
en
Zakenadviseurs
Eemnesserweg 12
3741 GA BAARN*

*Telefoon:
(035) 542 58 11*

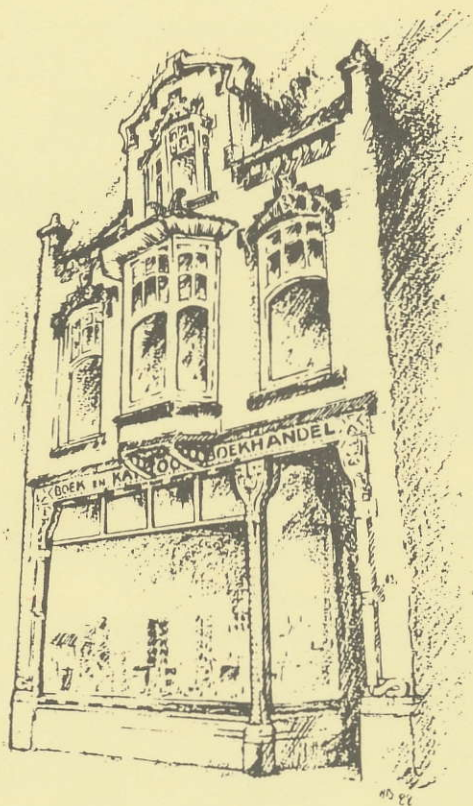
*Telefax:
(035) 542 57 14*

*Privé:
(035) 541 26 26
(035) 621 72 89
(055) 367 03 72*

- * FISCAAL-JURIDISCH ADVIES
- * ADMINISTRATIES
- * BELASTINGAANGIFTEN
- * JAARREKENINGEN
- * BEDRIJFS-ECONOMISCH ADVIES

Maakt u vrijblijvend eens een afspraak, ook 's avonds zijn wij voor u bereikbaar.

EEN PERSOONLIJKE BENADERING STAAT BIJ ONS VOOROP.

Sinds 1886

BOEKHANDEL DEN BOER

Laanstraat 69 - 3743 BC Baarn - Telefoon 541 20 32

Gespecialiseerd
in literatuur,
kunst- en kinderboeken